

Горан Ружић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет – Србија

e-mail: drgoranruzic@gmail.com

ХИПЕРКАТЕГОРЕМАТСКА БЕСКОНАЧНОСТ ИСУСА ИЗ НАЗАРЕТА

Апстракт: На основама Аристотеловог разликовања категорематске (актуалне) и синкатегорематске (потенцијалне) бесконачности, сјајни немачки филозоф Готфрид Вилхелм Лајбниц увео је и трећи аспект бесконачности – хиперкатегорематску бесконачност. Овај вид бесконачности (απειρον) би се могао одредити као „сама бесконачност“ или прецизније, као καθ'αυτό (по себи), односно, апсолутна бесконачност. Заједно са Лајбницом ћемо у овом раду применити појам хиперкатегоремизма на Исуса из Назарета и у том смислу, уз доказни поступак који се темељи на Апостолским делима (Посланицама Апостола Павла Римљанима, Колошинима I и II, Ефесцима, Петра I и II, Јуде, и Откровења Јована Богослова) стићи до Господа Исуса Христа на аргументован начин, хипотетичком дедукцијом.

Кључне речи: категорематска, синкатегорематска, хиперкатегорематска, актуална бесконачност, Исус Христ, Лајбниц, Аристотел.

Појам бесконачности је за старогрчке филозофе и математичаре више представљао „проблем“ него позитивно откриће. Према доксографским сведочанствима, питагорејски математичар Хипас из Метапонта је увидео несамерљивост дијагонале и странице квадрата, односно, немогућност нумеричке операционализације геометријских размера, како уосталом сведочи Теодор из Кирене из Платоновог дијалога *Теетет*. Када томе додамо апорије „оштроумног дијалектичара“ Зенона из Елеје, а то су „Дихотомија“ и „Ахил и корњача“, јасно је да је бесконачност постала, пре свега, филозофско-математички проблем који треба решити. Један од оних који се на најконзистентнији начин „ухватио у коштац“ са проблемом бесконачности је чувени Аристотел из Стагире. На почетку III књиге *Физике*,¹ Аристотел издваја величину за коју тврди да је увек континуирана и да се у том континуираном појављује оно бесконачно – кретање. Рећи да је кретање континуирана величина која је просторно-временски одређена, *de facto* значи приписати му непрекидност и бесконачност. Време и кретање су међусобно условљени, јер време је „број кретања“, па је стога велико или мало, а уколико је континуирано, онда је дуго или кратко.² Питагорејци су претпостављали бесконачност по себи, и сматрали су да је то број као начело свих ствари, док је Платон сматрао да је (друго) начело (свега постојећег), а то је, поред Једног, неодређена двојина, и да се она грана на два бесконачна начела – велико и мало. Начела броја су парно и непарно, а парно је према том (питагорејском) тумачењу – бесконачно. Код Платона је Једно начело као οὐσία, а неодређена двојина (велико и мало) је начело као ὕλη.³ Ако је

1 Aristotel, 2006, 200b 15-20

2 Aristotel, 2006, 220b 3-4.

3 Aristotel, 2007, 987b 20-21.

Аристотел у праву када тврди да је све или начело или да све (потиче) из начела, онда не постоји начело бесконачног, јер би оно онда морало бити ограничено. Стагираин сматра да је могуће издвојити бар пет убедљивих разлога који иду у прилог постојања бесконачности. Један смо већ навели: пошто време иде уз кретање, оно је (као и кретање) бесконачна величина подложна бесконачној деоби (други разлог). Затим, ако се једна ствар мора ограничавати у односу на другу, онда је нужно постулирање бесконачности. Такође, број је бесконачан на основу сукцесивне адиције (придодавања) јединице јединици ($n+1$), као што је, с друге стране, и континуум дељив у делове који су даље дељиви. И напослетку, поставља се питање онтолошког статуса (постојања) бесконачности, парадокса бесконачности. Парадокс се састоји у томе што Аристотелу изгледа да је бесконачна сукцесивна адиција истоветна са бесконачном деобом „... јер, оно у том што је ограничено постоји на обрнут начин на основу придодавања како се нешто показује дељено у бескрај, тако се мора показати однос оног што се придодаје према том ограниченом“.⁴ Тако је број бесконачан по могућности (потенцијално), међутим, његова бесконачност није у трајању, већ у настајању (придодавању јединице јединици), док је бесконачна деоба величина изводљива и потенцијално и актуално. У својој студији *Простор Време Зенон*, као родоначелника термина „*supcategorematic*“ (синкатегорематска бесконачност), Арсенијевић наводи Петруса Хиспануса (будућег Папу Јована XXI из XIII века) који је тај израз користио као ознаку за „вечни пагански живот попут Зевсовог“.⁵ Другачије речено, синкатегорематска бесконачност се посматра као потенцијална, неправа и лоша. Семантички гледано, синкатегорематске речи имају своје значење једино у вези са неким другим речима, док су категорематски термини (именице, заменице, глаголи) самостални.⁶ Онтолошким језиком речено, категорематска бесконачност је актуална, стварна и права, и нама је онтолошки аспект бесконачности важнији у овом раду од њене математичке формализације (кардиналних, хиперреалних, редних, надреалних и трансфинитних бројева).

Ипак, Лајбниц размишља нешто другачије од Аристотела. У писму Бартоломју де Босу (*Bartholomeus Des Bosses*) из 1706. године, Лајбниц одређује синкатегорематску бесконачност као могућност (потенцијалност) континуиране деобе и/или адиције.⁷ Овој врсти бесконачности, он супротставља хиперкатегорематску бесконачност (*hypercategorematic infinite*), или тзв. потестативну, која је, као бесконачност, сам Бог (*This infinite is God himself*), истовремено негирајући категорематску бесконачност као формалну, и признавајући актуалну (стварну) бесконачност као дистрибутивну целину.⁸ Дошли смо до тога да Лајбниц разликује четири врсте бесконачности: синкатегорематску, хиперкатегорематску, актуалну (стварну) и категорематску (формалну), с тим да ову последњу сам Лајбниц искључује, а ми ћемо је помињати углавном у контексту Аристотелове и схоластичке употребе. Ми смо одлучили да разлику синкатегорематске и хиперкатегорематске бесконачности посматрамо у светлу

4 Aristotel, 2006, 206b 4-8.

5 M. Arsenijević, 1986, s. 5.

6 Robert Gordon Latham, 2014, s. 226: Латам сматра да реч која може сама по себи формирати термин треба да се назове категорематском; реч која не може сама по себи формирати израз, али може да буде његов део је синкатегорематска, док реч која сама по себи може формирати термин и нешто више (нпр., предикат + копула) јесте хиперкатегорематска.

7 M. Arsenijević, 1986: „Оно што Хегел назива ‘лошом бесконачношћу’ у ствари је бесконачност у синкатегорематском смислу која може да се јави само у случајевима недостатка одредби које би преко релативног идентитета квантитета и квалитета омогућиле бесконачни прогрес или регрес“, с. 293.

8 G. W. Leibniz, 1989, s. 31.

разлике паганских богова и Исуса из Назарета (хришћанског Бога). Без правилног разумевања хиперкатегорематске бесконачности, не може се сагледати ни однос између Бога и створене (коначне) једноставне супстанце (монаде). Синкатегорематски појмови, који треба да изразе и такву врсту бесконачности (тзв. ко-сигнификантни изрази), у свом префиксу „син“, а што значи „са“ или „заједно“, управо сигнализирају да је реч о појмовима који задобијају значење тек у вези са неким категорематским појмовима. Примери таквих синкатегорематских израза су „и“, „или“, „сам“, итд. „За реч се каже да је синкатегорематична када приписује квантификацију предиката субјекту (*importat ordinem praedicati ad subjectum*).“⁹ Улога речи у категорематској употреби је да „... означавају ствари и да апсолутно приписују значење назначене ствари (*res*) нечему“.¹⁰ У самом апстрактном овом раду, ми смо навестили да се, с обзиром на Лајбница, употреба хиперкатегорематских термина може посматрати као употреба термина „по себи“ (*καθ'αυτό*) који треба да доведу до апсолутног одређења неког ентитета. То би одговарало Аристотеловом коришћењу речи у категорематском значењу. На питање „Шта је Калија по себи?“, Аристотел одговара: „... Калија је ‘по себи’ Калија“.¹¹ Нека ствар је „по себи“ када јој се изриче *τὸ τί ἦν εἶναι*. Аналогно томе, Исус из Назарета је – Исус из Назарета. „Надаље, /нешто је такво/ ако је примило /нешто/ првобитно у себи или у нечему што му припада, као што је површина по себи бела, а човек живи по себи, јер душа је неки део човека, а живот је у њој првобитно.“¹² Прво одређење, да је Калија „по себи“ Калија, потврђује његову истоветност са самим собом, али, у другом кораку, Аристотел признаје да је Калија „по себи“ човек, односно да је то (његово) одређење, оно што је прво и има узрок у самом себи, а не у нечем другом. Исто тако, Исус је „по себи“ Исус, али је „по себи“ и Богочовек. Исказ типа „Калија је леп“ не би био „по себи“, јер је ово „леп“ придодато предлежећем (*ὀλοκεῖμενον*) Калији. Међутим, исказ попут „Калија је коначан“ јесте „по себи“, јер изражава *τὸ τί ἦν εἶναι* (његов почетак и крај живота), и није исказ из тзв. „додавања“ другог према другом, већ је изведен из оног првобитног, то је исказ „по себи“, и исказује *τὸ τί ἦν εἶναι*. Да позајмимо Лајбницову терминологију, Исус Христ из Назарета је сама бесконачност и то у хиперкатегорематском смислу. Префикс „хипер“ у придеву „хиперкатегорематска“ управо значи „изнад“ (*above*) и „преко“ (*over*) категорија као најопштијих појмовних одређења, односно највиших предиката захваљујући којима сви посебни предикати имају своју одређеност.

У *Догматици Православне Цркве* св. Јустина Поповића доказује се да је Бог бескрајан, безграничан, бесконачан, апсолутан, вечан, неограничен и савршен у свему, јер према учењу св. Јована Дамаскина, Бог не показује недостатак савршенства ни у сили, ни у доброту, ни у премудрости, али ни у месту и времену. Контекст разматрања јединства Божијег бивствовања као апсолутног јединства је у успостављању критеријума разграничења према релативном јединству коначних бића и ствари у физичкој природи. „Као један Бог је бесконачно један. Или: Бог је бесконачно бесконачна јединица, и једна једина бесконачност.“¹³

Лајбниц користи математичку аналогију у поступку дистинговирања синкатегорематске и актуалне (стварне) бесконачности у том смислу што тврди да се

⁹ Maria Rosa Antognazza, 2015, s. 4.

¹⁰ *Isto*, s. 4.

¹¹ Aristotel, 2017, 1022a 24-27.

¹² *Isto*, 1022a 30-33.

¹³ Ава Јустин, 2017, пог. 21.

актуална бесконачност која се односи на физички свет не може пребројати јер је свако нумерисање коначно. Кључна реченица из Лајбницевог писма Де Босу, која је предмет наше анализе, гласи: „Осим тога, постоји и хиперкатегорематска бесконачност (hypercategorematic infinite), или потестативна бесконачност, и активна моћ која је, како је било, деловала еминентно, али не и формално и актуално. Ово бесконачно је Бог сам“.¹⁴ Аристотелова интерпретација иде за тим да неки, било који, сваки – предмет, мора бити супсумиран под категорије и тиме ће означити категорематски израз. Са друге стране, Лајбниц сматра да је хипер-категорематско изван сваког одређења и разлике с обзиром на то да је свако одређење – негација, а свака разлика негација неке друге савршености. Платон је био уверен да постоје општи појмови, највиши предикати свих садржаја,¹⁵ као и највиши родови,¹⁶ а подсетићемо се да су то: бивствујуће, кретање, мировање, идентитет и разлика. Иако сви ови највиши родови немају подједнаку општост, Платон их је сматрао *највишим*, јер се не могу редуковати на још више. Њихов међусобни однос је однос искључења, као што је то, у „ненаписаном учењу“, случај између Једног и неодређене двојине. Помињање Платоновог учења о општим појмовима и највишим родовима није нимало случајно, напротив, оно служи као основа за неоплатоничарску тезу (Плотин) да једино оно што је апсолутно јединствено и једноставно може бити савршено и чисто позитивно, јер ми, заједно са Лајбницом, без појма савршености не можемо да дефинишемо ни појам хиперкатегорематске бесконачности. Према Плотину, три највиша рода као начела интелегibilног света, а то су οὐσία, κίνησις, στάσις, формирају ум (νοῦς) и његове односе према оном мишљеном, уз додатак још два највиша рода: идентитета и разлике.¹⁷ Интелегibilни свет (космос), као уређени поредак многострукости, не може се свести ни на један од поменутих родова, јер ни један од њих не може произвести многострукост као такву и изградњу целине.

Лајбниц је знао да без дефинисања божанског ума и божанске суштине не може задобити ни појам целине (*totum*). Божански ум је за Лајбница репрезентативно поимајући (схватајући) јер представља и приказује, између осталог, и несавршености и ограничења (лимитацију) ствари, док је божанска суштина апсолутно јединствена, савршена и једноставна. У божанском уму (интелекту) ствари су садржане репрезентативно, док су у божанској суштини садржане супериорно, изузетно (*eminently*), па је стога очигледно „... да су све ствари у Богу (Нинс apparet quod omnia in Deo) ... Потпуно савршенство је оно што укључује све што може коегзистирати“.¹⁸ Ова својеврсна пантеистичка теза о садржаности свих ствари у Богу исказана је, ни мање ни више, у *Посланици Апостола Павла Римљанима*, где се каже: „Јер од Њега и кроз Њега и ради Њега све. Њему слава у векове. Амин“ (Рим. 11:36). Испитујући различите начине на које нешто може бити у нечем другом, Антогнаца се позива на схоластичку доктрину према којој је *формална* садржаност када је нешто присутно у ствари према сопственој природи (нпр., топлота у ватри, душа у човеку, итд.); нешто је садржано *виртуално* (привидно) када је његово присуство у нечем другом потенцијално (нпр., дрво у семенки плода); и, на крају, нешто је садржано *еминентно* у нечем другом уколико је та садржаност савршена (перфектна) и садржи и друге ефекте (нпр.,

14 G.W. Leibniz, 1989, s. 314-315.

15 Platon, (*Teetet*), 1979, 185a-186d.

16 Platon, (*Sofist*), 1975, s. 243-245.

17 Plotin, 1982, VI. 1.

18 M. R. Antognazza, 2015, s. 13.

рационална душа садржи вегетативну и сензитивну душу).¹⁹ Лајбниц сматра да хиперкатегорематска бесконачност не само да није бесконачно подељена, већ је апсолутно недељива и, строго говорећи, права бесконачност се налази само у Богу који је дат пре свих састава и који није формиран путем сукцесивне адиције (додавања) делова деловима. Поред тога, истинска бесконачност није никаква модификација (апсолутне супстанце), јер где постоји модификација, постоји и лимитација (ограничење), или се формира нешто коначно. Значење термина „апсолут“ Лајбниц користи на двоструки начин: бити апсолутан значи да је пре свих састава, и оно што је апсолутно не може бити састављено из делова као услова за конституцију неке целине. Оно што је апсолутно не може имати услове своје бесконачности јер онда не би било савршено, јединствено и целовито. Апсолутно је не-условљено, односно, безусловно и раније је од ограничења (лимитације) јер ограничење додаје ограничење, па је стога лимитација за Лајбница – додаток. „У својој белешци о Твизи (Notes on Twisse) Лајбниц одређује репрезентативну активност божанског интелекта као нешто додајуће (*aliquid amplius*) на чисто еминентно присуство свих ствари у божанској суштини, док интелект представља и оно што није формално присутно у божанској суштини, а то је несавршеност ствари.“²⁰ Извесно је да Лајбницова концепција хиперкатегорематске бесконачности божанске суштине и њено дистинговирање од божанског интелекта треба да доведе до очувања божанске природе као чисте позитивности.

У писму Де Босу из 1706. године, хиперкатегорематску бесконачност божанске суштине Лајбниц одређује као „активну моћ“ у опозицији према „пасивној моћи“ синкатегорематске бесконачности. Активна моћ (*potentia activa*) је повезана са хиперкатегорематском бесконачном божанском суштином, а пасивна моћ (*potentia passiva*) са бесконачно продуженом линијом. Није баш најјасније одакле потиче Лајбницов израз „потестативна бесконачност“ (*potestative infinite*), а која треба да буде синонимна са хиперкатегорематском бесконачношћу. Једна могућност је да је „потестативна бесконачност“ утемељена у божанском интелекту (а треба божанској суштини), а друга могућност је да реч „потестативно“ има правну инспирацију (власт, привилегован положај, моћ да се наметне или спроведе нешто). Ова друга могућност нам изгледа уверљивија јер се (активна) моћ управо налази у хиперкатегорематској бесконачности или у Богу, а то је једно исто. Антогнаца сматра да није потпуно оправдано питати да ли се, према Лајбницу, хиперкатегорематска бесконачност квалификује као целина (*totum*), јер би то довело у колизију хиперкатегорематску бесконачност са другим врстама бесконачности: традиционалном (Аристотел), синкатегорематском „која се примењује на идеалне (математичке) ентитете“, као и са актуалном (стварном) бесконачношћу (Лајбниц) која се примењује синкатегорематски на физички свет.²¹ Када Кант говори о целини која се састоји од простих делова и у којој се ти делови постављају у међусобну везу, онда би ту целину требало назвати *Totum*, а не *Compositum*, будући да су у *totum*-у „делови могући само у целини, а није целина могућа на основу делова“.²² „Право значење речи *monas* (према Лајбниковој употреби) требало би управо да се односи само на оно просто које је непосредно дато као проста супстанција (на пример у самосвести), а не као елеменат сложенога који би се могао боље звати *atomus*.“²³ То је и разлог зашто Кант „тезу друге антиномије“ назива

19 *Isto*, s. 14.

20 *Isto*, s. 17.

21 M. R. Antognazza, 2015, s. 19.

22 I. Kant, 1990, s. 281-282.

23 *Isto*, s. 282.

„дијалектичким основним ставом монадологије“, а не „трансценденталном атомистиком“. За разлику од Канта, који је *totum* довео у везу са простором, Лајбниц бесконачни састав делова доводи у везу са самим Богом, а не са целином (*totum*), јер само Бог је један, бесконачан у савршенству и целокупан, јер цела бесконачност је једна (*unum*). Своју инфинитистичку тезу о природи континуума Лајбниц формулише у *Монадологији*, где тврди да не само што је сваки део материје дељив у бесконачност, него да је, поред тога, актуално бесконачно даље подељен, „... сваки део опет на делове“.²⁴ Писац *Теодицеје* нам сугерише не само каузалну зависност ствари од Бога, већ и њихову концептуалну (проблем универзалија) и онтолошку зависност према мери божанске савршености (која је чисто позитивна) у односу на лимитацију или делимичну негацију ствари. *De facto* постојање ствари је, према Лајбницу, последица природе Бога, дакле Он је узрок, али и најсавршенији творац. „Чини ми се да Лајбниц коначно успева да комбинује потребу за одржањем онтолошке разлике између Бога и створења и потребом за осмишљавањем Бога као онтолошког утемељивача свега (изражено у формули *Unus Omnia*; или од изјаве да је Бог *Omnia*), држећи се традиционалног схоластичког појма о свим стварима које су у Богу еминентно.“²⁵ Бог једино и може бити *omnia* само уколико су ствари у Њему садржане еминентно, а не формално, па је стога Бог *omnia sui generis*. У опадајућем редоследу *omnia* Лајбниц разликује два степена бесконачности: максимум (*maximum*) и бесконачно (*infinitum*), које су веће од било каквог придодавања. Он сам тврди да је увек правио експлицитну разлику између *Immensum* и *Interminato*, тј., између бесконачности која је немерљива (изван мере) и синкатегорематске бесконачности. Пример бесконачности којој се не може додати никаква дужина (величина) је права линија која је неограничена са обе стране док, са друге стране, он негира постојање бесконачног броја, тј., броја који је већи од свих бројева. Стога је то синкатегорематска бесконачност јер се односи на бројеве и друге идеалне ентитете. „Према једном предлогу, овај степен одговара степену бесконачности створених ствари, које се разликују од апсолутне бесконачности Бога.“²⁶ Кад говори о степенима бесконачности, Лајбницу треба дати за право утолико што се и о створеним бићима може говорити као о бесконачним (бесконачност унутар ограниченог *compositum reale*). Томе у прилог иде и метафора да се и „најмања честица мора сматрати светом бесконачности“ или да су тела актуална и бесконачна, додуше као агрегати, али не и као целине (*totum*). Све три врсте бесконачности (синкатегорематска, категорематска, актуална) подразумевају бесконачну деобу, било као потенцијалну, формалну или стварну, једино се то не односи на хиперкатегорематску бесконачност. На самом почетку овог текста спецификовали смо синкатегорематску бесконачност као потенцијалну, лошу (Хегел) и неправу. Сада бисмо могли да додамо још један атрибут: она је и неодређена (у индефинитистичком смислу) јер се не може одредити количина ни број свих делова. Међутим, Лајбницов појам бесконачности не треба схватити тако да он подразумева или претпоставља могућност (или стварност) бесконачне деобе. О бесконачности се може говорити и с обзиром на једноставне (просте) супстанце или монаде, које садрже особине које смо приписивали и хиперкатегорематској бесконачности, и то: јединство, неподељеност, целовитост, активна моћ. Бојимо се да Лајбницова монада неодолживо подсећа на хомогеност Парменидовога Једног (бића) које у себи не може бити различито или дељиво, већ је свуда исто. На термин „Једно“, као и на монаду, може се применити не само логички принцип који је Лајбниц назвао *identitas*

24 G. V. Lajbnic, 1989, s. 61.

25 M. R. Antognazza, 2015, s. 21.

26 *Isto*, s. 23.

indiscernibilium (идентитет онога што се не може разликовати), већ и инверзни онтолошки принцип *indiscernibilitas identitatum* (биће као биће је у свом идентитету и јединствености у себи неразлучиво и недељиво).²⁷ Једино што не треба сметнути са ума је да Лајбниц никада не би прихватио евентуалну ограниченост Једног као просторно-временског континуума, мада не тврдимо ни да је Парменид прихватао такву ограниченост, пре ће бити да је Једно неограничено и то у индефинитистичком (неодређеном) смислу. Проблем бесконачности, постављен на правилан начин, мора да укључи разматрање односа делова и целине путем деобе делова и/или придодавања (адисије) делова. Главно питање није да ли декомпозиција (субдивизија) или адисија, већ какав је/ће бити резултат уколико деоба тече континуирано до делова који су опет дељиви? Таква деоба, у којој регресија полази од онога што је условљено ка његовим условима, била би бесконачна деоба или регресија *in infinitum*. Међутим, то за Канта није аргумент да тврдимо да се целина која је дељива *in infinitum* састоји из бесконачно много делова. Деоба неког тела заснива се на могућности деобе простора као екстензивне целине. „Бесконачно дељење означаје само појаву као *quantum continuum* и не може се одвојити од испуњавања простора јер у њему управо лежи разлог бесконачне дељивости.“²⁸ Синкатегорематска бесконачност допушта могућност бесконачне деобе, али се она не може одредити према количини или броју делова, дакле, она је индефинитистичка. Ограничени *compositum reale* (нпр., тела као створене супстанце) Лајбниц такође сматра подложним бесконачној деоби, али их не посматра као целине, већ као агрегате. Када Лајбниц каже да је „Бог апсолутно савршено биће“, он под савршенством мисли на моћ и знање који су као атрибути бесконачни.²⁹ С обзиром да се Бог сматра бесконачним као сам битак бесконачног, а не по нечем придолазећем (Бог је сама бесконачност), на жалост, Он никада не може бити потпуно спознат. Просте супстанце су створене монаде, док су сложене супстанце агрегати простих супстанци. Супстанца која нема делова, самим тим нема ни облик ни екстензију, проста је и зависна (дугује своју егзистенцију) од Бога. Да не би било недоумица у погледу персоналности, идентитета и онтолошког статуса Бога о којем Лајбниц говори, послушајмо њега самог: „О тим важним истинама стари филозофи су врло мало знали. Њих је, међутим, Исус Христос на божанско леп и тако јасан и једноставан начин исказао, да су их и људи најбезазленијег духа могли да схвате.“³⁰ Предметни, створени и актуални свет је коначан, за разлику од духовног који је бесконачан, јер ако нема бесконачности, нема ни коначности, а бесконачност је Бог. Исус из Назарета је постојао и пре рођења у Витлејемској пећини и после распећа на Голготи, он је био и пре него што се родио Аврам и исти је онај који је из грма наредио Мојсију да изведе народ Израела из Египта. Исус из Новог завета је Јахве из Старог Завета, у њему је најављено да ће бити Спаситељ и да осим њега нема другог.³¹ Чак и да не користимо појам вечности, Исуса из Назарета можемо узети као савршени пример временског континуума, онај који се огледа у непрекидности његовог постојања, али и као пример његове свеприсутности као савршеног бића. Ипак, нама није примарно оправдање инфинитистичке тезе као становишта које допушта бесконачност у категорематском смислу. Разматрање предности и мана инфинитизма са или без инфинитезимала је тема неког другог рада из тог разлога што се инфинитистичке тезе без инфинитезимала односе или на топологију

27 M. Arsenijević, 1986, s. 53.

28 I. Kant, 1990, s. 331.

29 Г. В. Лајбниц, 1995, с. 9.

30 Г. В. Лајбниц, 1995, с. 58.

31 W. W. Prescott, 2017, c. 212.

(анализу места), или на метричку геометрију као негацију тезе да се коначна удаљеност може конституисати из бесконачно мањих растојања. „Метричка теза инфинитизма без инфинитезимала има свој оперативни аналогон у тези да је, бар у неким случајевима, у случајевима где је задовољен, поред осталог, и услов конвергенције (бесконачних низова, прим. Г.Р.), могуће савладати бесконачност корак по корак.“³²

У завршном пасусу већ цитираног рада „Хиперкатегорематска бесконачност“ Марије Росе Антогнаце, ауторка подсећа на Лајбницову дистинкцију између ограниченог (*limited*) и коначног (*finite*), сагледавајући створена бића као ограничена због коначног карактера њихове природе и као укључена у апсолутну бесконачност која је онтолошки темељ свих ствари (*omnia*). Прва антиномија трансценденталне дијалектике *Критике чистог ума* говори нам да је Кант појам бесконачности сматрао суштински спорним зато што се под појмом бесконачне целине не представља то колико је она велика (максимум) „већ се тиме замишља само њен однос према једној јединици која се може произвољно узети и с обзиром на коју је она већа од сваког броја“.³³ Већа јединица би била оно што је бесконачно веће, а мања јединица оно што је бесконачно мање, али, пошто Кант тврди да се бесконачност састоји само у односу према некој датој величини, самим тим би она остала иста и не би се могла сазнати апсолутна величина целине. Много векова пре Канта, на готово нестваран начин наилазимо на подударност Кантовог текста и једног места из Симплицијусовог *Коментара Аристотелове Физике* који се односи на Платоново „ненаписано учење“, а у којем се каже: „Платон поставља да мање и више, јако и слабо, спадају у нарав бесконачног. Наиме, тамо гдје је она присутна и гдје придонесе јачању или слабљењу, не зауставља се и не скончава и оно што у њима судјелује, већ се наставља у бесконачност неодређености ... У томе се показује и неодређена двојина (мноштво, прим Г.Р.) која је састављена из јединице окренуте к великом и јединице окренуте к малом“.³⁴ Сваки коментар на Симплицијусов коментар је сувишан. Осим тога да је Платон сматрао твар за бесконачну и неодређену и да је покушао да је објасни полазећи од оног што дозвољава више и мање, а у то припадају велико и мало. Трансцендентални појам бесконачности, до којег Кант највише држи, састојао би се у континуираности (непрекидности) sukcesивне синтезе јединице (мере) у премеравању неке количине или бесконачне деобе неке величине, дакле, синтеза или деоба у супротном случају, не могу да буду завршене. Постоји разлика између бесконачности као sukcesивном придруживању јединице јединици (то би била пребројива бесконачност природних и рационалних бројева) од једнодимензионалног линеарног континуума (линије) који се реализује тек преко ирационалних бројева ($\sqrt{2}$ је *numerus surdus*). Проблем ирационалних бројева не може се применити на ток времена, али може уколико се оно представи као линија. У логичком погледу супротност коначно-бесконачно није аналитичка (у смислу испитивања истинитости неког исказа), већ је дијалектичка, као што материја није састављена из недељивих јединица, нити је бесконачно сложена.³⁵

32 M. Arsenijević, 1986, s. 252.

33 I. Kant, 1990, c. 274.

34 H. Krämer, 1997, c. 349.

35 Материја је за Лајбница дискретна величина (истинско мноштво), док је простор континуирана (непрекидна) величина (*compositum ideale*). У реалним (актуалним) стварима делови су дати пре целине, док је у идеалним стварима целина дата пре делова. С друге стране, Лајбниц под појмом савршености подразумева једноставни квалитет који је афирмативан и апсолутан, односно, онај који изражава оно што изражава без икаквих ограничења. Истинска бесконачност се не налази у целини која се састоји из делова.

Антогнаца исправно увиђа да Лајбниц жели да „избегне“ пантеизам, па му је стога потребна неоплатоничарска варијанта Једног како би сачувао чисту афирмативност божанске суштине. Међутим, пре реминисценција о природи божанског ума, Антогнаца је, барем ми тако сматрамо, требало да постави два претходна питања: прво је, да ли постоји биће које је бесконачно у хиперкатегорематском смислу, и друго, ко је то биће? Следећи Лајбница (јер појам хиперкатегорематске бесконачности је његов) можемо одговорити (ad.1) да је једино Бог апсолутна, недељива и јединствена бесконачност, и (ad.2) то биће је Исус Христос.³⁶

Апостолска дела, углавном Посланице Апостола Павла, на недвосмислен начин сведоче о Христовој бесконачности у хиперкатегорематском смислу и то тако да је у њему садржана пуноћа божанства која обухвата бесконачност у присуству, премудрости, афирмацији, сили, итд.: „Јер у Њему обитава сва пуноћа божанства телесно“ (Кол. 2.10). Лајбницова фраза о максималној испуњености (садржаности) ентитета има свој пандан једном месту из Посланице Ефесцима где Апостол говори о неопходности да се све оно што је на небу и на земљи састави (споји) у Христосу ради „остварења пуноће времена“ (Еф. 1, 10-11). Рећи да је Христос пре свега (пре сваке твари), или свега створеног, не треба разумети само у смислу временског претхођења, него и као сакупљености (*Zusammengewesensein*) свега у Њему: „И Он је пре свега, и све у Њему постоји“ (Кол. 1, 17-18).

И да резимирамо у аристотеловско-Лајбницовом стилу: именовање неке ствари, њено постављање, позиционирање – имплицира да је та ствар καθ' αυτό (по себи) она сама и истовремено идентична са самом собом (Исус из Назарета је по себи Исус из Назарета) и не може се поистоветити са неким (нечим) другим. У егзистенцијалном исказу „Исус из Назарета јесте“, значи Исусу приписати бивствовање по себи, тј., бивствовање је Исусу по себи, односно, бивствовање је по себи бивствовање. Дакле, једно једино биће које је бесконачно у хиперкатегорематском смислу је Исус Христос из Назарета. Другачије речено, Он је сама хиперкатегорематска бесконачност у апсолутном смислу (по себи). Шта му је онда τὸ τί ἦν εἶναι? Одговор: хиперкатегорематска бесконачност.³⁷

Литература

Ава, Јустин, (2017): *Догматика Православне Цркве – Том I*, Библиотека Основи православља, Интернет издање, Svetosavlje.org.

Antognazza, Rosa Maria, (2015): *The Hypercategorical Infinite*, The Leibniz Review 25, <https://philpapers.org/rec/ANTTH1>.

Aristotel, (2006): *Fizika*, Beograd, Paideia.

Aristotel, (2007): *Metafizika*, Beograd, Paideia.

Arsenijević, Miloš, (1986): *Prostor Vreme Zenon*, Beograd – Zagreb, Filozofsko Društvo Srbije.

36 Иако Лајбниц посматра Бога као бесконачну целину, чак га „хераклитовски“ назива Једно-све (*unus-omnia*), тешко је тај „поглед“ довести у везу са ставом да бесконачни скуп (агрегат) није целина, као и то да он свакако не би прихватио пантеистички став да је Бог скуп створених ствари. Чак и када би прихватили став о бесконачности божанске супстанце, то не значи да би је могли квантификовати или бројчано одредити. Ако би се уопште могла одредити апсолутна или хиперкатегорематска бесконачност, то би била целина која садржи максимум у ентитету (све у њој). Бог је Све, створене ствари су неко или нешто.

37 Бесконачности људских недела у злу и греху, супротстављена је бесконачност Бога у добру и безгрешности.

- Библија, (2005): Шабац – Ваљево – Београд, Глас Цркве.
- Diels, Hermann, (1983): *Predsokratovci*, Zagreb, Naprijed.
- Kant, Imanuel, (1990): *Kritika čistoga uma*, Beograd, BIGZ.
- Krämer, Hans, (1997): *Platonovo utemeljenje metafizike*, Zagreb, Demetra.
- Lajbnić, G. V., (1989): *Načela prirode i milosti utemeljena na umu, Monadologija*, Vrnjačka Banja, Sv. Simeon Mirotičivi.
- Лажбниц, Г. В., (1995): *Монадологија, Метафизичка расправа*, Врњачка Бања, Еидос.
- Лажбниц, Г. В., (1993): *Теодикеја*, Београд, Плато.
- Latham, Gordon Robert, (2014): *Logic in its application to language*, LLC, Literary Licensing.
- Leibniz G. W., (1989): *Philosophical Papers and Letters*, Dordrecht, The Netherlands, Kluwer.
- Platon, (1979): *Fileb. Teetet*, Zagreb, Naprijed.
- Platon, (1975): *Protagora. Sofist*, Zagreb, Naprijed.
- Plotin, (1982): *Eneade*, Beograd, Grafos.
- Prescott, W. W., (2017) *Spasitelj sveta – Pobeda u Hristu*, Apollo Graphic Production, Beograd, Apollo Graphic Production.
- Waggoner, J. E., (2017): *Jevanđelje u Poslanici Rimljanima*, Beograd, Apollo Graphic Production.

Goran Ružić

THE HYPERCATEGOREMATIC INFINITY OF JESUS OF NAZARETH

On the basis of Aristotle's differentiation between the categorematic (actual) and the syncategorematic (potential) infinity, great German philosopher Gottfried Wilhelm Leibniz introduced the third aspect of infinity – the hypercategorematic infinity. This aspect of infinity (ὑπερῶν) could be defined as „infinity itself“ or infinity καθ' αὐτό, that is, absolute infinity. In this paper, together with Leibniz, we will apply the concept of hypercategorism to Jesus of Nazareth. With argumentative procedure based on Apostolic works (Epistle of the Apostle Paul to the Romans, Colossians I and II, Ephesians, Peter I and II, Judas, and the Revelations of John the Baptist) we will reach the Lord Jesus Christ in an argumentative way, by hypothetical deduction.